

DE HEMEL & AARDE WINKEL

James McBride (1957, New York) studeerde compositie aan het Oberlin Conservatory of Music in Ohio en behaalde zijn masterdiploma aan de Graduate School of Journalism van Columbia University. Zijn werk is verschenen in *Essence*, *Rolling Stone* en *The New York Times*.

Spike Lee verfilmde in 2008 zijn debuutroman *Miracle at St. Anna*, het script schreef McBride. Ethan Hawke speelde 2020 de hoofdrol in de miniserie *The Good Lord Bird*, op basis van zijn gelijknamige boek uit 2013. Hij is een bekroond auteur, muzikant en scenarioschrijver – stiekem voelt hij zich het best in de rol van muzikant. Van zijn baanbrekende memoires uit 1996, *De kleur van water* (*The Color of Water*), zijn miljoenen exemplaren verkocht; het boek stond meer dan twee jaar op de bestsellerlijst van *The New York Times*.

In 2015 ontving hij de National Humanities Medal van president Obama 'voor het menselijk maken van de complexiteit van het debat over ras in Amerika.'

JAMES McBRIDE

De hemel & aarde winkel

Roman

Vertaald uit het Engels door Kees Mollema

MERIDIAAN
UITGEVERS

2025

De uitgever heeft, om de roman een volledige en waarachtige weergave van de toenmalige werkelijkheid te laten zijn, ervoor gekozen auteur en vertaler te volgen in hun woordkeuze bij inmiddels allang overstreden woorden als 'nigger', en 'neger', omdat de auteur ze zeer bewust heeft gebruikt in zijn roman, die hij in 2023 voltooide. Het woord 'nigger' is onvertaald gebleven, tegen de zin van de vertaler in.

Eerste druk, oktober 2025

© 2023 James McBride

© 2025 Nederlandse vertaling Kees Mollema

Oorspronkelijke titel *The Heaven and Earth Grocery Store*

Oorspronkelijke uitgave Penguin Random House

This edition has been published by arrangement with Riverhead

Books, an imprint of Penguin Publishing Group, a division of

Penguin Random House LLC

Omslagontwerp Nanja Toebak

Omslagbeeld Orion Publishing Group Ltd

Foto auteur © Chia Messina

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93305 57 1

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 Meridiaan Uitgevers

TDM (Text & Data Mining) is uitdrukkelijk niet toegestaan zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgeverij.

Voor Sy Friend,
die ons allen leerde wat *tikoen olam** betekent

* Zie voor de Verklarende lijst van Hebreeuwse en Jiddisje begrippen pag 477

INHOUD

DEEL I

VERDWENEN

- 1 De orkaan 11
- 2 Een slecht teken 16
 - 3 Twaalf 30
 - 4 Dodo 53
- 5 De vreemdeling 69
 - 6 Challe 80
- 7 Een nieuw probleem 97
 - 8 Paper 108
- 9 Het roodborstje en de mus 122
 - 10 De Skrupschoen 146
 - 11 Verdwenen 167

DEEL II

GEGREPEN

- 12 Monkey Pants 185
 - 13 Cowboy 198
- 14 Verschillende gewichten en maten 212
 - 15 De worm 232
 - 16 Het bezoek 250
 - 17 De stierkikker 261
 - 18 De hotdog 276

DEEL III
DE LAATSTE LOVE

- 19 De Lowgods 289
- 20 Het Antes-huis 312
- 21 De knikker 329
- 22 Zonder een lied 342
- 23 De bijbel van Bernice 355
- 24 Duck Boy 366
- 25 De overeenkomst 387
- 26 De klus 397
- 27 De vinger 411
- 28 De laatste Love 424
- 29 Wachten op de toekomst 441

EPILOOG
De uitroep 466

Dankwoord 473

Verklarende lijst van Hebreeuwse en
Jiddisje begrippen 477

DEEL I

VERDWENEN

De orkaan

*E*r woonde een bejaarde jood in de oude synagoge op Chicken Hill in het stadje Pottstown, Pennsylvania, en toen de state troopers een skelet op de bodem van een oude waterput aan Hayes Street vonden, was de oude jood de eerste die ze opzochten. Dit was in juni 1972, de dag nadat een ontwikkelaar wat huizen aan Hayes Street had gesloopt om plaats te maken voor nieuwe woningen.

We vonden een gesp en een hanger in de put, zeiden de agenten, en wat oude vezels – van een rood kostuum of jasje, bleek op het laboratorium.

Ze haalden een sieraad tevoorschijn, gaven het hem en vroegen wat het was.

Een mezoëze, zei de oude man.

Hij lijkt op die aan uw deur, zeiden de agenten. Horen deze dingen niet op deuren?

De oude man haalde zijn schouders op. Joden leiden een draagbaar leven, zei hij.

De inscriptie op de achterkant luidt: HET HUIS VAN DE GROOTSTE DANSER TER WERELD. In het Hebreeuws. Spreekt u Hebreeuws?

Zie ik eruit alsof ik Swahili spreek?

Geef antwoord op de vraag. Spreekt u Hebreeuws of niet?

Met de nodige moeite.

U bent toch Malachi de danser? Zo staat u hier bekend. Men zegt dat u een geweldige danser bent.

Was. Ik dans al veertig jaar niet meer.

En die mezoee? Die lijkt op die hier hangt. Was dit niet de joodse tempel?

Dat was het.

Wie is de huidige eigenaar?

Wie is de eigenaar van alles hier? zei de oude man. Hij knikte in de richting van de enorme, glanzende privé-school, zichtbaar achter het doffe raam. De Tucker School. Trots boven op de Hill, achter smeedijzeren hekken, met onberispelijke gazons, tennisbanen en blinkende lesgebouwen, een monsterlijk bastion van arrogante elegantie, dat als een gloeiende feniks oprees boven het vervallen Chicken Hill.

Ze proberen me al dertig jaar uit te kopen, zei de oude man.

Hij grijsde naar de agenten, maar hij had vrijwel geen tanden meer, afgezien van een enkele vergeelde, die als een klont boter aan zijn tandvlees hing, waardoor hij eruitzag als een aardvarken.

U bent verdachte, zeiden ze.

Verdachte, sjmerdachte, zei hij schouderophalend. Hij was ver in de tachtig en droeg een oud, grijs vest, een kreukelig wit overhemd met verschillende oude pennen in het borstzakje, een kreukelig talles om zijn schouders en een al even verkreukelde oude broek, maar toen hij zijn kno-

kige oude hand in zijn broekzak stak, deed hij dat zo vingervlug en snel dat de state troopers, die hun dagen doorgaans vulden met vrachtwagenchauffeurs bekeuren op de nabijgelegen Interstate 76 en indruk proberen te maken op mooie huisvrouwen, die ze staande hielden met hun kauwgumkleurige zwaailichten en streng toespraken over verkeersveiligheid, in paniek achteruitdeinsden met hun hand op hun wapen. Maar de oude man haalde niets anders dan wat oude pennen tevoorschijn. Hij bood de agenten er een aan.

Nee, bedankt, zeiden ze.

Ze drentelden nog wat rond en vertrokken uiteindelijk, met de belofte terug te komen zodra ze het skelet uit de put hadden gehaald en de plaats delict wat nauwkeuriger hadden bekeken. Dat deden ze evenwel nooit, want de volgende dag sloeg God Zijn handen om Chicken Hill en kneep het laatste beetje van Zijn rechtvaardigheid uit die erbarmelijke plek. Orkaan Agnes kwam langs en blies de stroomvoorziening van vier gemeentes weg. Het waterpeil van de nabijgelegen Schuylkill River steeg meer dan twee meter. Als je de oude zwarte vrouwen van Chicken Hill erover hoorde, sprongen de blanken in Pottstown van hun daken alsof ze op de Titanic zaten. Al die mooie huizen daar werden weggevaagd als stof. Die orkaan vernietigde alles wat hij tegenkwam. Iedere man, vrouw en kind die erbij in de buurt waren verdronken; hij verwoestte bruggen, blies fabrieken plat, verscheurde boerderijen; hij veroorzaakte miljoenen aan schade – miljoenen en miljoenen – dat is blanke praat, miljoenen en miljoenen. Nou, voor ons, de kleurlingen op de Hill, was het gewoon een dag als alle andere, waarop je het kwaad van de blanken

probeerde te vermijden. En die oude jood en zijn soort op de Hill, die kregen al de tijd terug van diegenen die 'm hadden gestolen. En die joodse dame die ze onrecht hadden aangedaan, mevrouw Chona, ook haar werd recht gedaan, want de Koning der Koningen beloonde haar voor alle goede dingen die ze deed, tilde haar op en vervulde haar dromen op een manier waarop alleen Hij dat kan. Die slechte idioot die z'n eigen Son of Man noemde is allang uit dit land vertrokken. En die jongen Dodo, die dove, die leeft nog. Ze stichtten dankzij hem dat hele kamp in Montgomery County, dat deden die joden. Theater-eigenaren waren het, God hebbe hun ziel. En die agenten en hotemehotemetoten die achter de joden aan zaten vanwege dat lijkt dat ze in de oude put vonden, die kunnen nu geen snipper bewijs meer vinden, want God spoelde alles – de put, het reservoir, de melkfabriek, het skelet en elk dingetje dat ze tegen de joden hadden kunnen gebruiken regelrecht in de Manatawny Creek. En daarvandaan stroomde alle onzin over wie-schoot-Jantje-dood in de Schuylkill en door naar Chesapeake Bay in Maryland, en daarvandaan in de Atlantische Oceaan. En daar drijven de botten van die rotschoft wiens naam het uitspreken niet waard is tot op vandaag. Op de bodem van de oceaan, waar de vissen zijn botten afkluiven en de duivel de stand bijhoudt.

De ouwe Malachi, hem hebben de agenten nooit meer gevonden. Ze kwamen terug toen het gedoe met die orkaan achter de rug was, maar hij was allang verdwenen. Liet een paar zonnebloemen achter in de tuin, da's alles. De oude heer Malachi kwam er goed mee weg. Hij was de laatste. De laatste van de joden hier. Die gast was een to-

*venaar. Hij stelde wat voor. Kon nog dansen ook... Mijn
god, die man was magisch...*

Mazzeltof, schatje.

Een slecht teken

Zevenenveertig jaar voordat bouwvakkers het skelet vonden in de oude waterput op Chicken Hill had een joodse theaterdirecteur in Pottstown, Pennsylvania, genaamde Moshe Ludlow, een visioen over Mozes.

Moshe kreeg dit visioen op een maandagochtend in februari, terwijl hij de rommel van een eenmalig optreden van Chick Webb aan het opruimen was in zijn kleine theater aan Main Street. Webb en zijn luidruchtige twaalfkoppige band was de beste muzikale gebeurtenis die Moshe ooit had meegemaakt, afgezien van een weekend twee maanden eerder, toen het hem was gelukt Mickey Katz, dat briljante maar temperamentvolle Jiddisje genie van de klezmermuziek, uit Cleveland te lokken voor een heel weekend gezinsvermaak en Jiddisj vertier in Moshe's Amerika's Danszaal en Theater. Dát was nog eens wat. Katz, de piepjonge tovenaars op de klarinet en zijn nieuwe, zevenkoppige band trotseerden in december een zware sneeuwstorm, die voor vijftig centimeter sneeuw zorgde in de oostelijke heuvels van Pennsylvania, om op te kunnen treden, en dankzij de ge-

zegende G-d lukte hun dat, want Moshe telde 249 joodse schoenenverkopers, winkeliers, kleermakers, smeden, schilders bij de spoorwegen, uitbaters van delicatessenwinkels en hun vrouwen, afkomstig uit vijf verschillende staten, waaronder het noorden van New York en Maine, die op het evenement waren afgekomen. Er waren zelfs vier stellen uit Tennessee, die drie dagen lang door de Blue Ridge Mountains hadden gereisd en zich hadden gevoed met kaas en eieren, niet in staat koosjer te eten op de sabbat, alles om maar bij hun medejoden te zijn – en nog vlak voor Chanoeka ook, als ze eigenlijk thuis hadden moeten zitten om acht dagen lang kaarsen te branden. Om het maar niet te hebben over een van de mannen, die een fanaat was en geloofde dat het vasten tijdens Tisja Beav, dat normaal in juli of augustus plaatsvond, twee keer per jaar gedaan moest worden, wat betekende dat je ook in december drie weken honger moest lijden en de muren vol plaatjes van bloemen moest hangen als dankzegging aan de Schepper, voor Zijn gulheid en hulp aan de joden om de pogroms in Oost-Europa in te wisselen voor de betrekkelijke vrede en voorspoed van het Beloofde Land Amerika. Dankzij deze man en het weer waren alle vier de stellen in een slecht humeur toen ze aankwamen, want ze hadden opgepropt gezeten in twee oude Packards – waarvan er een geen verwarming had – en waren door de hevige sneeuwstorm gereden. Ze kondigden aan er meteen weer vandoor te gaan toen er over nog meer sneeuw werd gesproken, maar Moshe wist hen om te praten. Dat was een gave van hem. Moshe kon de duivel de horens van z'n kop lullen. 'Hoe vaak in je leven kun je een jong genie beluisteren?' zei hij te-

gen hen. ‘Het wordt het geweldigste optreden van je leven.’ Hij nam hen mee naar zijn piepkleine kamertje in een pension op Chicken Hill, een kleine wijk vol krakemikkige huizen en onverharde wegen, bevolkt door zwarten, joden en armlastige blanke immigranten, zette hen voor zijn warme houtkachel, gaf hun warme ijsthee en gefilte fisj en vermaakte hen met het verhaal over zijn Roemeense grootmoeder, die uit het raam sprong om te ontkomen aan een huwelijk met een haskala-jood, om terecht te komen op een chassidische rabbijn uit Oostenrijk.

‘Hij viel languit in de modder,’ riep hij uit. ‘Toen hij opkeek, was ze bezig zijn hand te lezen. Dus trouwden ze.’

Dat leidde tot gegniffel en lachjes, want iedereen wist dat de Roemenen gek waren. Met hun gelach nog in zijn oren spoedde hij zich terug naar de menigte, die ongeduldig wachtte in de sneeuw tot de deuren van het theater opengingen.

Toen Moshe over de modderige wegen van Chicken Hill terugliep naar zijn theater aan Main Street, zakte de moed hem in de schoenen. De geïmproviseerde rij van een uur geleden was aangezwollen tot bijna driehonderd mensen. Erger nog, hij kreeg te horen dat het temperamentvolle genie Katz was aangekomen, maar chagrijnig wachtte in het theater als gevolg van de sneeuwstorm en nu dreigde weer te vertrekken. Moshe stormde naar binnen en was opgelucht dat zijn immer betrouwbare hulp, een kleurling die Nate Timblin heette, Katz en zijn bandleden al voor een warme houtkachel had geparkeerd en een buffet met waterglazen vol hete thee, verse, koosje-eieren, gefilte fisj en challe had klaargezet. De jonge

Katz leek tevreden en kondigde aan dat hij en zijn band zouden beginnen met opbouwen zodra ze gegeten hadden. Dus ging Moshe weer naar buiten om de menigte te kalmeren.

Toen hij zag dat er nog meer mensen kwamen – laatkomers die met tassen en koffers vanaf het station kwamen – pakte hij een ladder en klom erop om hen allen toe te spreken. Hij had nog nooit zoveel joden bij elkaar gezien in Amerika. De hervormde snobs uit Philadelphia waren er, in hun buttondown overhemden, en stonden naast staalarbeiders uit Pittsburgh, die zij aan zij stonden met socialistische spoorwegmannen uit Reading, die petten droegen met het logo van de Pennsylvania Railroad, die weer vlak naast mijnwerkers met groezelige gezichten uit Uniontown en Spring City stonden. Sommigen hadden hun vrouwen meegenomen. Anderen waren in gezelschap van dames die, gezien hun bontjassen, leren laarzen en indrukwekkende kapsels, helemaal geen echtgenotes waren. Een vent ging vergezeld van een blonde goj die vijftien centimeter langer was dan hij, in Iers groen gekleed, compleet met een muts die een kruising leek tussen een klaverblad en de puntige kroon van het Vrijheidsbeeld. Sommigen kakelden in het Duits, anderen in het Jiddisj. Sommigen schreeuwden een Beiers dialect, anderen spraken Pools. Toen Moshe aankondigde dat er een korte vertraging was, werd de menigte rustelozer.

Een aantrekkelijke jonge chassied met een jutezak in zijn hand, in een kaftan en met zijn krullen in een bontmuts gestopt die hij scheef droeg, alsof het een deukhoed was, kondigde aan dat hij helemaal uit Pittsburgh kwam

en zeker niet met een vrouw zou dansen, wat voor gelach en wat harde woorden zorgde, sommige in het Duits, over Poolse idioten die zich kleedden als nieuwkomers.

Moshe stond perplex. ‘Waarom kom je naar een dansavond als je niet met vrouwen wilt dansen?’ vroeg hij de man.

‘Ik zoek geen danseres,’ zei de knappe chassied kortaf. ‘Ik zoek een vrouw.’

Weer moest het publiek lachen. Later, betoverd door de geweldige muziek van de magische Katz, keek Moshe verbaasd toe hoe de man de hele avond als een bezetene danste. Hij dartelde door elke dansstijl die Moshe ooit had gezien en Moshe, die zijn jeugd in Roemenië had doorgebracht als *foesgejer*, had er nogal wat gezien: *hora's*, *boelgarisj*, *chosidls*, *frejlechs*, Russische marsen, kozakkendansen. De chassied was een wonder van bewegende ellebogen, een ritmische gyroscoop vol soepele gratie en wilde behendigheid. Hij danste met iedere vrouw die zich in zijn buurt waagde, en dat waren er genoeg. Moshe bedacht achteraf dat de vent een soort tovenaar moest zijn.

De vier avonden waren de bijzonderste bijeenkomsten van joodse vrolijkheid en vertier die Moshe ooit had meegemaakt. Hij beschouwde het als een wonder, deels omdat het hele gebeuren bijna was mislukt, nog voordat het van start ging, vanwege een trits flyers die hij weken eerder had verstuurd om de voorverkoop te bevorderen. Met een lijst, waarop synagoges en logeeradressen voor rondreizende joden stonden, verstuurde Moshe flyers naar elke synagoge en elk pension en hostel van North

Carolina tot Maine. De flyers, die trots meldden dat de geweldige Mickey Katz Roadshow vol Jiddisje winterpret en familieherinneringen uit het oude land op 15 december naar Amerika's Danszaal en Theater in Pottstown kwam, waren in vier verschillende versies gedrukt: in het Duits, Jiddisj, Hebreeuws en Engels. Maar Moshe had de organisatorische vaardigheden van plattelandsrabbijnen ernstig overschat, en de meeste berichten ging verloren in de eindeloze maalstroom van overlijdensaankondigingen, verplichtingen rondom bar mitzwa's, nu-of-nooit-uitverkopen, verzoeken om koosjere koeienslachten, het maken van talleisem, arbitrage bij zakelijke conflicten, verwarring rondom *mools* en de complicaties van huwelijksregelingen die de dagelijkse kost voor plattelandsrabbijnen vormden. De paar mensen die kien genoeg waren om de enveloppen met flyers te openen, droegen alleen maar bij aan de verwarring, want velen waren kersverse immigranten uit Oost-Europa, die nog geen Engels spraken. Elke brief met een getypt adres werd beschouwd als een mededeling van de overheid, die inhield dat jij, je gezin, je hond en je immigratiestempels teruggestuurd werden naar het oude land, waar Russische soldaten je opwachtten met een speciale traktatie vanwege jouw aandeel in de moord op de zoon van de tsaar, die natuurlijk door de Russen zelf was omgebracht, en van wie ze ook nog de ogen hadden uitgestoken, maar wie kon dat wat schelen? Dus werden de flyers weggegooid.

Bovendien had Moshe de verkeerde flyers naar de verkeerde congregaties verstuurd. De flyers in het Jiddisj kwamen bij Duitstalige gemeentes terecht. De Duitsta-

lige flyers kwamen bij Jiddisje sjoels terecht, waar men de Duitse snobs verachtte. De advertenties in het Hebreeuws kwamen terecht bij Hongaren, van wie iedereen wist dat ze zogenaamd geen Engels lazen, tenzij joden werden aangeduid als “Amerikaanse Israëlieten” – in het Hebreeuws. Twee Engelstalige advertenties werden bezorgd bij een verdwenen congregatie in Maine; de nieuwkomers daar waren kennelijk ergens met hun bevroren toges door het ijs gezakt. Een koopman in Baltimore stuurde zijn Jiddisje flyer per ongeluk door naar de advertentieafdeling van de *Baltimore Sun*, waardoor de pleuris uitbrak, omdat het hoofd advertenties dacht dat de kledingverkoper uit de jodenwijk van Oost-Baltimore, die regelmatig in *The Sun* adverteerde, het uitsluitend voor Jiddisj-sprekenden bedoelde. In werkelijkheid was de aardige koopman achter in zijn winkel bezig geweest de flyer van het Jiddisj in het Engels te vertalen, toen er voor in de winkel gekibbel ontstond tussen twee klanten. Toen hij erheen ging om de boel te sussen, liep zijn Jiddisj-sprekende vrouw de opslagruimte binnen, herkende de woorden ‘Baltimore Sun’ tussen de vele papieren op het bureau van haar echtgenoot, stopte de half vertaalde flyer in een envelop, samen met de cheque voor de wekelijkse advertentie, en stuurde hem op naar de krant. Het hoofd advertenties was te dom om het verschil tussen advertenties en redactionele stukken te kunnen zien, en stuurde de flyer door naar de stadsredactie met een briefje met de tekst: ‘Plaats dit morgen want die jood betaalt altijd’, waarna de redacteur in de avonddienst, een vrome, goedbedoelende katholiek, het door gaf aan een negentienjarige Hongaarse medewerker, die

deels was aangenomen omdat hij beweerde Jiddisj te spreken. Het joch stuurde de hele gammel vertaalde rot-zooi terug naar de afdeling advertenties met een briefje waarop stond: 'Dit is een advertentie.' De afdeling advertenties plaatste het in grote kopletters op pagina B-4, op een zaterdag en de laatste dag van Soekot, het Loofhuttenfeest, de joodse feestdag om het inzamelen van de oogst te vieren en de wonderbaarlijke bescherming die de Here de kinderen Israëls biedt. Het resultaat was een ramp. Moshe's oorspronkelijke flyer in het Jiddisj luidde:

'Kom de grote Mickey Katz zien. De kans van je leven. Gezinsvermaak en joodse herinneringen. Stomende klezmer zoals je nog niet eerder hoorde.'

De vertaalde advertentie luidde, in het Engels:

'Mickey Katz komt. Eens een leven, altijd een leven. Kijk hoe de joden branden en dansen en plezier maken.'

De advertentie veroorzaakte paniek en woede in de jodenwijk van Oost-Baltimore, omdat menig inwoner zich David Einhorn, de eerste rabbijn van de stad, herinnerde, die zich tijdens de Burgeroorlog uitsprak tegen slavernij, waarop hij werd verjaagd en zijn huis tot op de grond werd afgebrand. Ze eisten dat de koopman zijn winkel sloot en vertrok.

Moshe viel bijna in katzwijn toen hij dit hoorde. Hij haastte zich naar Baltimore en spendeerde vierhonderd dollar om het weer goed te maken met de goedmoedige koopman, die zo vriendelijk was hem te helpen een tweede, betere advertentie te schrijven. Maar het kwaad was al geschied. Die eerste advertentie bleek te veel voor de joden van Baltimore. Het was eenvoudigweg te mooi om waar te zijn. Een dansavond met klezmer? Met de grote

Mickey Katz? Waarom zou een ster als Katz voor arme verkopers en kleermakers spelen in de ijskoude heuvels van het oosten van Pennsylvania? In een Amerikaans theater? Gedreven door een foesgejer, een Roemeen? Foesgejers runnen geen theaters! Ze zwerven rond en zingen liederen en worden verrot geslagen door de soldaten van de tsaar. Waar ligt Pottstown trouwens? Woon-den daar überhaupt wel joden? Wedden van niet! Het is een valstrik!

Het resultaat was dat slechts vier joodse stelletjes uit Baltimore vooraf kaarten kochten om Katz te zien, en Moshe had er rekening mee gehouden dat de joodse gemeenschap van Baltimore in groten getale zou komen.

Vijf weken voor het concert, en zeventienhonderd dollar in het krijt bij zijn neef Isaac in Philadelphia, van wie hij de huur en de borgsom voor het theater had geleend, en gedeprimeerder dan hij zich had gevoeld na het overlijden van zijn vader, viel Moshe op zijn knieën, bad tot G-d voor spirituele kracht, voelde niets gebeuren en trok zich kniezend terug in een voorraadruimte achter de Hemel & Aarde Winkel, de enige joodse kruidenierszaak van Chicken Hill. De eigenaar, een rabbijn genaamd Yakov Flohr, had medelijden met de jonge Roemeen en bood aan dat Moshe Hebreuws mocht leren uit zijn Talmoad, die hij in dezelfde ruimte bewaarde waar ook zijn jongste dochter Chona zwoegde. Ze was gehandicapt als gevolg van polio, waardoor haar ene been korter was dan het andere en ze een schoen met een tien centimeter dikke zool moest dragen. Chona sleet haar dagen met het sorteren van groente en het maken van boter, waarvoor ze gele kleurstof toevoegde aan vaten room.